

МІКРОТОПОНІМИ САМБІРСЬКОГО ЦИРКУЛУ НА -ИСК-О, -ИЩ-Е

Проаналізовано мікротопоніми Самбірського циркулу на -иск-о, -ищ-е. Встановлено, що кількісно переважають назви із суфіксом -ищ-е. Найменування малих географічних об'єктів із цими формантами утворюються лексико-семантичним, суфіксальним способами та за допомогою лексикалізації прийменникових конструкцій. Апельятиви, ойконіми та етноніми виступають твірною базою для досліджених мікротопоназв.

Ключові слова: мікротопонім, суфікси -ищ-е, -иск-о, Самбірський циркул, метрика.

Оксана Мосур. МИКРОТОПОНИМЫ САМБОРСКОГО ЦИРКУЛА НА -ИСК-О, -ИЩ-Е

Проанализированы микротопонимы Самборского циркула на -иск-о, -ищ-е. Наименования малых географических объектов с этими формантами образованы лексико-семантическим, суффиксальным способами и с помощью лексикализации предложных конструкций. Апельятивы, ойконимы и этнонимы выступают производными для исследованных микротопонимов.

Ключевые слова: микротопоним, суффиксы -ищ-е, -иск-о, Самборский циркул, метрика.

Oksana Mosur. MICROTOPYNYMS OF SAMBIRS'KYI CYRKUL WITH SUFFIXES -YSK-O, -YSHCHE

It is described microtoponyms of Sambirs'kyi cyrkul with suffixes -ysk-o, -yshche. It is found out that there are more onyms with affix -yshch-e. Names of geographical microobjects with these formants were formed via lexical-semantic and suffixal methods of word formation and lexicalization of prepositional constructions. Appellatives, oyconyms and ethnonyms are creating bases of microtoponyms.

Keywords: microtoponym, suffix -yshch-e, -ysk-o, Sambirs'kyi cyrkul, metric.

Дослідження словотвірних типів мікротопонімів регіону, способів та засобів їх творення – одне із актуальних завдань як сучасної, так і діяхронічної мікротопоніміки.

З-поміж мікротопонімів Самбірського циркулу кінця XVIII – початку XIX ст., зафіксованих у метричних книгах Йосифінського (1785–1788) і Францисканського (1819–1820) кадастрів, кількісно значною є група найменувань малих географічних об'єктів із суфіксом -иск-о, -ищ-е. У мікротопонімії півночі Львівської області, як стверджує О. І. Гулик, переважають утворення на -ис(ь)к-о [1, с. 347].

У лінгвістиці існує два підходи щодо історії виникнення похідного суфікса -ищ-е (-išč-e), представники яких вважають, що афікс утворився внаслідок: 1) з'єднання суфіксів (-isk-(o) + -j-(o) (Ф. Міклошич, В. Вондрак, А. Мейє, О. Брюкнер, Я. Острембський, О. Франк та ін.) [6, с. 328 – 329]; 2) поєднання суфіксів -ist + -j-(o) (В. Ташицький, Г. Улашин, Я. Рудницький та ін.) [8; 6, с. 329]. Формант -isk-о це: 1) результат перерозкладу -sk-о (-ьsk-о) з дієслівним суфіксом -і- (вірогідніше); 2) конгломерат суфікса -ьsk-о та -ьj-е [6, с. 329]. І. І. Ковалик говорить про «розщеплення одного словотвірного іменникового типу з суфіксом -ищ-е на два рівні за своїм лексико-словотвірним функціонуванням підтипи (різновиди)», внаслідок чого настає одночасно «усамостійнення суфікса -ищ-е (одн.) і суфікса -ищ-а (мн.)» [6, с. 333]: *Hrobiszcze* (поле, ГусВиж, ФМ, 60 зв), *Hrobiszcza* (пасовище, Долж, ЙМ, 31 зв).

Суфікси -ищ-е, -иск-о утворюють іменники на означення місця (*nomina loci*) [4, с. 60; 5, с. 7; 7, с. 99].

Я. Лось описує функціонування суфіксів -ищ-е та -иск-о у польській мові та називає їх взаємозамінними. Слова із цими формантами утворюються від іменників і позначають: 1) назви

місцевості, місця, проте назви на -иск-о можуть утворюватись і від прикметників на -ов-ий. У такому разі виокремлюється суфікс -овиск-о; 2) найменування, яким афікси -ищ-е, -иск-о надають відтінку пейоративності (погорди, негативної оцінки, несхвалення); 3) назви складових частин предметів [10, с. 86–89].

Л. Л. Гумецька, дослідниця словотворчої системи української актової мови, стверджує, що суфікс -ищ-е у XIV–XV ст. утворює іменники із значенням місця, де перебував чи є об'єкт, названий в основі (городища), або де відбувалася дія, названа в основі (Ловища). У цьому значенні виступає варіантний суфікс -иск-о (ловиско) [2, с. 100]. Окрім цього, суфікс -ищ-е творить «збільшені назви» предметів [2, с. 105].

Більшість мікротопонімів Самбірського циркулу на -иск-о, -ищ-е утворились лексико-семантичним способом (внаслідок переосмислення апелютивів на -иск-о, -ищ-е у формі однини і множини з наступним переходом їх у розряд власних назв та у результаті трансонімізації). Загальні назви, які стали твірними базами найменувань на -ищ-е, -иск-о, використовувались для:

1) позначення місця, де колись перебувало щось чи було на момент укладання метрик. У цій групі виділяємо такі підгрупи:

А) назви на позначення сільськогосподарських угідь (полів, нив, городів), утворені від найменувань зернових, які там були посіяні. Такий тип творення назв земельних ділянок, де росли злакові культури, є досить продуктивним [3, с. 36], проте вони недовготривалі, адже часта зміна місця посіву збіжжя не приводить до закріплення назви за мікрооб'єктом:

Житища *Zytyszcz* (нива, КропСт, ФМ, 230 зв) ← житище (пор. житнище «місце, на якому росте або росло жито») (Рудн, 35).

Просище *Grunt Prosyszcze* (город, ІльнКор, ЙМ, 232 зв) ← просище «поле, на якому росте або росло просо» (СУМ, VIII, 284).

Ячмінища *Pole Jaczmieniszcz* *zwane* (поле, ГусВиж, ЙМ, 73 зв, ФМ, 57 зв) ← ячмінища (поле, на якому ріс ячмінь) (пор. ячниско «поле з-під ячменю», яшнисько «поле, на якому ріс ячмінь») (Дан, 146).

Б) назви на позначення мікрооб'єктів, мотивовані найменуваннями квітів, кущів, дерев:

Ваприще *Nad Wapryszczami w Jamie od Miedzy Woynowskiej Hryckowiat pod Dłom* (поле, Голов, ЙМ, 353 зв), *Nad Wapryszczami w Jamie od Miedzy Woynowskiej u Gromadzkiej* (поле, Голов, ФМ, 355 зв) ← ваприща (← ваприна «агрус») (ЕСУМ, I, 350).

Вербиско, Вербиска *Wirzbisko Susołowskie* (зарості, Волощ, ЙМ, 141 зв), *Las zwany Wirzbiska* (ліс, Мост і Дн, ЙМ, 42 зв) ← вербиско, вербиска (← верба «дерево або кущ з гнучким гіллям, цілісними листками і зібраними в сережки одноставевими квітками») (СУМ, I, 325).

Грабища *Pole Hrabiszcz* *zwane* (поле, ГусВиж, ЙМ, 76 зв) ← грабища (← граб «листяне дерево або кущ родини березових з гладенькою сірою корою») (СУМ, II, 150).

Явориска *Pole Woynow[sk]ie na Jaworyszczach* (Волощ, ФМ, 174 зв) ← явориска, яворища (← явір «дерево родини кленових з великим п'ятилопатеvim листям; білий клен (іноді цим словом називають осокір та деякі інші тополі)») (СУМ, XI, 620).

В) загальні назви на позначення поселень:

Городиска, Городище *Horodyska* (ліс, Тарн, ЙМ, 52 зв), *Horodysze* (нива, поле, Горуц, ЙМ, 69 зв, ФМ, 75 зв), ← городиско = городище (Гр, I, 314) «древнє земляне укріплення» (Гр, I, 315), «поселення, укріплене валами і ровами // місце, де збереглися рештки укріпленого поселення» (СУМ, II, 136).

Городниско *Ogrodnisko* (поле, Горб, ЙМ, 40 зв, ФМ, 99 зв) ← городниско ← городній «прикм. до город» (СУМ, II, 136). Город = «1) місто», «2) ділянка землі при садибі, здебільшого для вирощування овочів» (СУМ, II, 135).

Двориско, дворище *Pole od Działowej Drogi nazywa się Dworzysko ciągnie się aż [od] osiadkowi do wsi* (Бач, ЙМ, 98 зв), *Pole Dworzyszcz* *od działowej Drogi długość do Koniec Dworzyszcz Potoka, szerokość od Zubiłka do wielkiego Rakowca* (Бач, ЙМ, 33 зв) ← двориско =

дворище «місце, де був двір, садиба» (Гр, I, 363), «1) те саме, що двір; 2) запусіла ділянка, на якій у минулому була садиба» (СУМ, II, 224).

Замчиско *Zamczysko* (нива, БенВиш, ФМ, 52 зв) ← замчиско = замчище «місце, де був замок, руїни замку» (СУМ, II, 226).

Печище *Za Kiernuczka Peczysze od Granicy Hubickiey* (нива, поле, Дерез, 49 зв, ФМ, 55 зв) ← печище «рештки зруйнованої, розваленої печі» (СУМ, VI, 348).

Салашище *Rostoczka Salaszyszcze* (потік, Долж, ЙМ, 80 зв) ← салашище – місце, де був салаш = шалаш «хата» (Гр, IV, 482).

Селиско *Siedlisko w Lesie* (поле, Гош, ЙМ, 140 зв) ← селиско (місце, де було село), те саме, що селище «залишки стародавнього неукріпленого поселення» (СУМ, IX, 118).

Фільварчиско *Łan Pański Folwarczysko* (лан, Гош, ЙМ, 93 зв, ФМ, 60 зв) ← фільварчиско (місце, де був фільварок «у Польщі, Західній Україні та Західній Білорусії (до 1939 р.) – панський маєток із господарчими будівлями» (СУМ, X, 595).

Халуписко *Łąka zwana Sadek na Starym Chałupisku do Popostwa* (лука, Жд, ЙМ, 44 зв) ← халуписко (місце, де була халупа «невелика убога житлова будівля; злиденна хата» (СУМ, XI, 14).

Г) назви мікрооб'єктів, мотивовані лексикою на позначення сільськогосподарської, промислової чи іншої діяльності населення краю:

Базарище *Bazaryszcze* (місце, Наг, ЙМ, 281 зв), *Na Bazaryszczy* (нива, пасовище, Наг, ЙМ, 315 зв, ФМ, зв) ← базарище «місце, де завжди буває базар» (СУМ, I, 88).

Блище *Pod Blyszczem* (поле, Гнил, ФМ, 70 зв) ← блище (← бліх «білильня» (Гр, I, 75).

Броварище *Pod Wołoskim nad Browarzyszczem* (город, Долж, ЙМ, 25 зв) ← броварище (місце, де була броварня «пивоварня» (Гр, I, 100).

Вівчиско *Pastwisko Gromackie Owczisko* (пасовище, Дубр, ЙМ, 37 зв, ФМ, 45зв) ← вівчиско. Пасовище так назвали, мабуть, тому, що там часто випасали овець.

Гутиско *Hucisko* (нива, Гут, ФМ, 237 зв) ← гутиско «місце, де був скляний завод» (Гр, I, 344).

Млиниско, Млинище *Łąka przy Lesie Paszykowa Młynisko zwana do Pola Karpynego idąca* (Зв, ЙМ, 56 зв), *Przy Potoku Młynyszczce* (пасовище, Багн, ФМ, 58) ← млиниско = млинище «місце, де був млин» (Гр, II, 435).

Д) загальні назви на позначення місцевостей, мотивованих найменуваннями споруд господарського, розважального чи культового призначення:

Корчмиско *Karczmysko Stare Czarniechowskie* (місце, Зарайс, ЙМ, 39) ← корчмиско – місце, де була корчма «шинок» (СУМ, IV, 302).

Кошариска, Кошарище *Koszaryszka o koło Lasu Panskiego Buczyna* (поле, лука, Берест, ЙМ, 10 зв, ФМ, 14 зв), *Koszaryszcze ode Wsi do Potoka Malinowskiego Ciągące się* (поле, Вовч, ЙМ, 95 зв) ← кошариско = кошарище – місце, де стояла кошара «сарай, загорода для овець» (Гр, II, 296).

Хлівище *Chliwyszczce leżące od Medzwedzy u Potoka Jaczkowego* (луки, Доброг, ЙМ, 107 зв, ФМ, 122 зв) ← хлівище – місце, де був хлів «приміщення для худоби» (Гр, IV, 402).

Церквиско, Церквище *Zagroda na Cerkwisku* (город, Заділ, ЙМ, 105 зв), *Na Cerkwiszczy* (поле, Береж, ЙМ, 17 зв) ← церквиско = церквище – місце, де була церква «будівля, в якій відбувається християнське богослужіння» (СУМ, XI, 202).

Е) назви мікрооб'єктів, мотивовані лексемами, які вказують на особливості поверхні (рельєфу), властивості ґрунту:

Багниско *Bagnisko* (болото, Горуц, ЙМ, 141 зв) ← багниско (багнисько «болото» (Дан, 9).

Глиниска, Глинища *Gliniska* (потік, Глин, ЙМ, 19 зв), *Hlynyszczca* (нива, Головс, ЙМ, 31 зв) ← глиниско (мн. глиниска) = глинище «місце, де вибрали глину» (Дан, 34), «місце, яма, звідки беруть глину» (СУМ, II, 84).

Гнилища *Hnyłyszczca* (луки, Головс, ЙМ, 76 зв) ← гнилища (← гнилий «застояний, затхлий, несвіжий (про воду, водойми)» (СУМ, II, 93). Напевно, луки були розташовані на мокрій, залитій водою території.

Гробище, Гробища *Hrobiszcze* (поле, ГусВиж, ФМ, 60 зв), *Hrobiszcza* (пасовище, Долж, ЙМ, 31 зв) ← гробище, гробища (пор. гробовище «кладовище» (Гр, I, 329).

Грядища *Na Hredyszczach* за Gacią Młynską nad Uboszą (город, Долж, ЙМ, 24 зв) ← грядища (одн. грядище «поле, на якому щось росло» (Дан, 41).

Згарище *Zharyszcze* (потік, Івашк, ФМ, 63 зв) ← згарище = спалениця «випалене місце в лісі» (Дан, 56), «ліс, зруб для посіву збіжжя» (Рудн, 31), «місце, де була пожежа» (СУМ, III, 509).

Пасвиско, Паствиско, Пасвиска, Пасовиска *Softyskie Paswisko* (Горуц, ЙМ, 108 зв, ФМ, 120 зв), *Pole na Pastwisko zwane* (ГаїНиж, ЙМ, 1А зв), *Niwa Paswiska* (Глуб, ЙМ, 7 зв), *Pasowiska* за *Ogrodami* (Горуц, ФМ, 148 зв) ← пасвиско, паствиско, пасвиска, пасовиска (пасовисько = пасовище «луг, де випасають корів» (Дан, 96).

Річиско *Rzyczysko Gnile* (місце, Корнал, ФМ, 36 зв) ← річисько = річище «старе русло річки» (Дан, 118).

Спалениско *Na Spalinisku* (город, Заділ, ЙМ, 50 зв, ФМ, 56 зв) ← спалениско = спаленище = спалениця «ліс, зруб для посіву збіжжя» (Рудн, 31).

Стависко, Ставище *Droga po nad Stawisko* (дорога, Глин, ЙМ, 19), *Stawiszczce* (потік, ГаїНиж, ЙМ, 27 зв, ФМ, 46 зв) ← стависко = ставище «місце, де був ставок» (СУМ, IX, 633), «мілка ділянка ставу» (Дан, 129).

Урочиско *Uroczysko w Zapadnie* (урочище, Кліц, ЙМ, 3) ← урочиско = урочище «1) те, що становить природну межу (яр, гора і т. ін.); 2) ділянка, яка виділяється серед навколишньої місцевості природними ознаками (ліс серед поля, луг, болото серед лісу)» (СУМ, X, 483), а також «долина біля річки» (Дан, 139).

Ямиска, Ямище *Jamiska* (пасовище, луки, Годв, ЙМ, 5 зв, 128 зв), *Jamiszczce* Lesnych (ГаїВиж, ЙМ, 22) ← ямиска «1) викопана водойма; 2) наповнена водою яма, де вибрали торф, пісок» (Дан, 146), ямище «збільшене до яма» (СУМ, XI, 645), (пор. яма «долина» (Рудн, 22).

Є) від ойконімів на -ищ-е (трансонімізація):

Коритище *Korytyszczce* (нива, Корит, ФМ, 100 зв) ← Коритище (тепер Турківського району). Нива як складова частина села могла отримати однойменну із населеним пунктом назву, однак, можливо, процес був зворотнім. Наприкінці XVIII ст. поселення *Osada Korytyszczce zwane* (Корит, ЙМ, 60 зв) було присілком Кропивника Старого, а у метриці початку XIX ст. засвідчено уже тільки ниву із назвою *Korytyszczce* (Корит, ФМ, 100 зв). Схоже на те, що укладачі або не до кінця розрізняють поняття *поселення* і *нива*, або ж ототожнюють їх. У Йосифінському і Францисканському кадастрах географічним терміном нива окреслено комплекс поряд розташованих мікрооб'єктів. Інколи у метричних книгах нива – те саме, що кут, частина села: *Niwa Kąt Barilowski [koło] Brydka koło Młynka pod Sabarynem między Gnłą u Bystrzycą* (ГорШл, ЙМ, 243 зв).

Імовірно, що у цьому випадку нива – те саме, що поселення, якщо опиратись на твердження М. І. Толстого про те, що у географічних термінах відбувається семантичне зміщення і навіть перенесення назви географічного об'єкта на вид трави, яка там росте, чи сіна, яке скошене на цьому місці (наприклад, російське пожар «вигоріле місце на болоті чи у лісі», а також «трава, яка виросла на вигорілому місці», «сіно з цієї трави» [9, с. 13, 247–249];

2) апелятиви на позначення місця з відтінком згрубілості:

Везиско, Возиско *Wezysko między Granicą Leszecką Panskie u Potokiem Wieyskim* (поле, Берез, ЙМ, 34 зв), *Wozysko* (нива, Берез, ЙМ, 70 зв) ← везиско ← везти «пересувати, переміщати якимсь транспортом кого-, що-небудь з одного місця на інше // переміщати, тягнучи віз, сани і т. ін. або маючи вантаж на собі (про тварин)» (СУМ, I, 316), возиско ← возити «1) переміщати, пересувати, доставляти кого-, що-небудь машиною, возом і т. ін.; 2) волочити, тягати що-небудь» (СУМ, I, 724).

Вершище *Wierszyszczce Koło Susakowey Jamy* (поляна, Багн, ЙМ, 98) ← вершище (← верх). Поляна, як бачимо, знаходиться на підвищенні біля ями *Susakowa Jama*, звідси і назва-протиставлення.

Воротище *Worotyszczce* (сіножать, Бик, ФМ, 125 зв), *Worotyszczce leżące między Polem Hniłym у Wodą Bustrą* (поле, Доброг, ЙМ, 95 зв, 109 зв) ← воротище (← ворота «проїзд або прохід в огорожі між будівлями тощо, а також ворітниця, що його закривають; брама» (СУМ, I, 741).

Гатище *Na Dolince nad Hatyszczem* (пасовище, Долж, ФМ, 89 зв) ← гатище (← гать = гатка «настил з дерева, хмизу і т. ін. для проїзду через болото // те саме, що гребля» (СУМ, II, 41).

Дорожище *Obszar Maniow od Granicy Zadzilskiej у Zawadskiej na Drożyszczu Publicznym leżące* (поле, Долж, ЙМ, 4А зв) ← дорожище (← дорога «смуга землі, по якій їздять і ходять» (СУМ, II, 378).

Дуплишка *Dupliska od Granicy Demenskiej* (поле, Горб, ЙМ, 40 зв, ФМ, 97 зв) ← дуплишка (← дупло – споріднене із *tobel* «заглиблення; узвіз», *Tobel* «виярок у лісі (горах)», *pa-daubis* «долина» (ЕСУМ, II, 146).

Запустище *Zapustyszczce* (чагарники, ГаїВиж, ЙМ, 6 зв), *Na Zapustyszczu* (поле, ГаїВиж, ЙМ, 5 зв) ← запустище (← запуст «густий ліс, густа молода зарість» (Гр, II, 87).

Зворища *Zworyszcza* (поле, Голов, ЙМ, 319 зв, ФМ, 321 зв) ← зворища (← звор «яр» (СУМ, III, 484), «суха долина, яка сполучається з річковою долиною» (Граб, 53), звір «долина між горами» (Рудн, 34), «долина потоку або річки в горах» (Граб, 53).

Зрубища *Zrubiszczca za Starym Polem* (нива, Рибн, ЙМ, 42 зв) ← зрубища (← зруб «місце, де був вирубаний ліс» (СУМ, III, 717).

Кадлубиска *Na Kadlubiskach* (поле, Голов, ФМ, 283 зв) ← кадлубиска (← кадовб «невелике озеро на болоті чи яма з водою на полі» (ЕСУМ, II, 339).

Кутища *Pod Kutyszczami* (поле, лука, Гут, ЙМ, 211 зв, ФМ, 275 зв) ← кутища (← кут «простір у формі кута між ріками, горами» (Рудн, 24).

Лавчище *Ławczyszczce* (нива, Горуц, ЙМ, 62 зв, ФМ, 67 зв) ← лавчище (← лавка «загін, смужка поля», пор. лава «гряда в річковому порозі; водяна поверхня серед болота; торф'яне болото; долина з потоком» (ЕСУМ, III, 176).

Лазище *Na Lazyszczu* (поле, Турк, ЙМ, 357 зв) ← лазище (← лаз «поляна або поле в лісі або під лісом» (Рудн, 25), «сіножать (поляна) в лісі», «лісова поляна» (Граб, 42), «місце ночівлі звірів» (Дан, 74).

Ланиска *Łaniska* (гора, Гвозд, ЙМ, 2 зв) ← ланиска (← лан «ділянка поля» (Дан, 74), «комплекс піль» (Рудн, 25).

Озериско *Ozierysko* (нива, Тарн, ЙМ, 66 зв) ← озериско (← озеро «природна або штучна заглибина, заповнена водою» (СУМ, V, 653).

Пасічиско, Пасічище *Pasieczysko* (лука, Вош, ЙМ, 25 зв, ФМ, 45 зв), *Pasieczyszczce* (нива, поле, Горуц, ФМ, 76 зв) ← пасічиско, пасічище (← пасіка «місце, на якому вирубано ліс під поле» (Рудн, 27).

Пластаниско *Plastanisko* (поле, ГусНиж, ЙМ, 29 зв) ← пластаниско (← пласт «тонкий шар; міра землі, поля», споріднене із «розлогий, широкий, плоский» (ЕСУМ, IV, 428–429), «скиба ґрунту, піднята плугом за один раз» (СУМ, VI, 564).

Погарище, Погорище, Погоріліско *Poharyszczce* (нива, поле, Горуц, ЙМ, 59 зв, ФМ, 64 зв), *Las Turzanski Pohoryszczce zwany* (ліс, Жд, ЙМ, 3), *Plac Pogorzeliisko* (місце, КропСт, ФМ, 116 зв) ← погарище, погорище, погоріліско (← погар «випалене вогнем чи сонцем місце» (Рудн, 28), «випалене місце в лісі» (Дан, 103).

Погиблишка *Pola Pohibilska teraz Szeremetoski Kont* (поля, ГорШл, ЙМ, 6) ← погиблишка. Напевно, поле отримало таку назву через неродючість ґрунту або інші несприятливі чинники.

Поточиско *Potoczysko* (потік, Судк, ЙМ, 52 зв) ← поточиско (← потік «річка (переважно невелика), струмок із стрімкою течією» (СУМ, VII, 409).

Путище *Na Putyszczu* (поле, Голов, ЙМ, 205 зв, ФМ, 207 зв) ← путище (← путь «дорога» (Рудн, 29).

Ріпища, Ріпище *Rypiszczca nad Rzeką Stryiem leżące* (поля, луки, Заріч, ЙМ, 56 зв) – *Rypiszczce* (поле, лука, Заріч, ФМ, 94 зв) ← ріпища, ріпище (← ріпа «скала», «голий, скалистий ґрунт» (Граб, 47).

Ровнища, Ровенища *Rowniszczka* (нива, Головс, ЙМ, 32 зв), *Rowienniszczka* (луки, Головс, ЙМ, 77 зв) ← ровнища, ровенища (← ровінь «рівнина» (Рудн, 30).

Саджавчиско *Sadzawczyisko* (місце, Горд, ЙМ, 10 зв) ← саджавчиско (← саджавка «1) штучна водойма; 2) штучна водойма для розведення риби; 3) яма в болоті; 4) природна стояча водойма; 5) місце в річці з дуже холодною водою» (Дан, 123).

Сплависко *Splawysko za Stawom* (лука, Годв, ЙМ, 122 зв, ФМ, 67 зв) ← сплависко (← сплав «1) грузьке болото, де трясеться, колишеться земля; 2) драговина» (Дан, 128).

Стовпище *Stoupyszcze* (поле, лука, нива, Ул, ФМ, 527 зв) ← стовпище (← стовп «окремий великий камінь» (Чер, 211), стовпець «острів (суша) на болоті» (Дан, 131).

Ступища *Na Zbyrach Stupyszcza zaczyna się od Diłu a Kączy się do Potoka zwanego Żołotnowiec* (поля, Голов, ЙМ, 460 зв, ФМ, 459 зв) ← ступища (← ступ «місце, до якого доходить ріка при розливі», ступа «водна поверхня серед болотної місцевості» (Чер, 212), (пор. стопа «скала, гора» (Граб, 49).

Товариска *Na Towarzyskach* (поле, Волош, ЙМ, 4зв) ← товариска (← товар «переважно велика рогата худоба» (СУМ, X, 159).

Углища *Na Klinach pod Uhłiszczami pod Górą* (поле, Бач, ЙМ, 56 зв) ← углище (← угол – споріднене з лат. *ancus* «кривий, зігнутий» (Фасм, IV, 145), (пор. вугол «ріг, кут» (ЕСУМ, I, 436).

Шириско *Pole Szierzysko zwane między Lasem Tarnawskim z iedney a Potokiem Wieyskim z drugiey strony przy Polu Podwał zwanym* (поле, Тарн, ЙМ, 49 зв) ← шириско ← шир – те саме, що «широчінь» (СУМ, XI, 455).

Ялище *Grunt Jałyszczе przy Potoku Jałyszczе* (город, Багн, ЙМ, 75), *Potok Jałyszczе* (потік, Багн, ЙМ, 75, 82) ← ялище (пор. ялове поле «1) поле, на якому нічого не росте; 2) необроблене поле» (Дан, 145).

Яровиска, Ярище *Pole pod małemi Jarowyskami* (поле, Волош, ФМ, 73 зв), *Pod Zarwami czyli Jaryszczе przy Granicy Tysowskiej* (поле, Голов, ЙМ, 527 зв, ФМ, 525 зв) ← яровиска, ярище (← яр «долина» (Рудн, 22), «вимита водою ділянка землі; природна заглибина» (Дан, 146).

Три мікротопоніми Самбірського циркулу на -иск-о, -ищ-е утворилось суфіксальним способом. Твірними базами цих назв виступають:

1) ойконіми:

Ільнища *Іlniszczа* (потічок, Долж, ЙМ, 113 зв) ← Ільник (тепер Турківського району) + -ищ-а.

Коблиско *Stare Koblisko* (потік, КоблСт, ЙМ, 3 зв) ← Кобло (тепер Старосамбірського району) + -иск-о;

2) етноніми:

Татарища *Pole nazwane pod Tataryszczami między Polem nazwanym Weletoskie y Polem od Miedzy Szypowskiej zwanym* (Голов, ЙМ, 321 зв, ФМ, 323 зв) ← татари + -ищ-а.

Чотири мікротопоніми Самбірського циркулу на -ищ-е утворились за допомогою лексикалізації приєменникових конструкцій:

Замлинище *Pole Zamłynyszczе zwane* (ГорШл, ЙМ, 8 зв) ← За Млинищем.

Зметлища *Niwa Zmetyszczа zwana* (ДПідб, ЙМ, 65 зв, ФМ, 110 зв) ← З Метлища (метлиско, метлище = метла «суголовок, межа, дорога між двома полями» (ЕСУМ, III, 447).

Нагровища *Pole nahrobis[z]czа* (поле, Турк, ЙМ, 356 зв) ← На Гровищах.

Підгородище *Pole zwane Hrynowiec leżące między Wodą Uhrynową y Polem Podhorodyszczem zwanym od Granicy Hłodnickiej* (Ул, ЙМ, 108 зв, ФМ, 179 зв) ← Під Городищем.

Паралельно побутують аналогічні назви-приєменникові конструкції: пор. *Pod Horodyszczem* (луки, Гас, ЙМ, 370 зв, ФМ, 655 зв), *Łączka pod Hrobiszczem* (лука, Долж, ЙМ, 31 зв).

Порівнявши назви мікрооб'єктів із суфіксами -ищ-е, -иск-о у Йосифінському і Францисканському кадастрах, прослідковуємо такі тенденції: 1) оніми із цими суфіксами,

зафіксовані на сторінках метричних книг першої пам'ятки, залишаються без змін у записах другої пам'ятки (*Pastwisko Gromackie Owczisko* (пасовище, Дубр, ЙМ, 37 зв, ФМ, 45 зв), *Pole Jaczmieniszczka zwane* (поле, ГусВиж, ЙМ, 73 зв, ФМ, 57 зв)); 2) назви дещо змінюються (форма множини змінюється на форму однини; складений за структурою мікротопонім трансформується у простий: *Rypiszczka nad Rzeką Stryiem leżące* (поля, луки, Заріч, ЙМ, 56 зв) – *Rypiszczka* (поле, лука, Заріч, ФМ, 94 зв)); 3) найменування зафіксовані лише в одній з метрик (*Siedlisko w Lesie* (поле, Гош, ЙМ, 140 зв), *Zytyszczka* (нива, КропСт, ФМ, 230 зв)); 4) назви мікрооб'єктів з -ищ-е, -иск-о у метриках 1785 – 1788 рр. і 1819 – 1820 рр. побутують з різними словотворчими формантами (*Grunt Zagroda na Cerkwisku* (город, Заділ, ЙМ, 105 зв) – *Grunt Zagroda na Czerkiwczynum* (Заділ, ФМ, 126 зв), *Pole na Zapustyszczu* (поле, ГаїВиж, ЙМ, 5 зв) – *Pole na Zapuscie* (поле, ГаїВиж, ФМ, 10 зв), *Krzaki Zapustyszczka zwane* (чагарник, ГаїВиж, ЙМ, 6 зв) – *Krzaki Zapust zwane* (ГаїВиж, ФМ, 12 зв), *Potok z Haryncu zwane* (Івашк, ЙМ, 41 зв) – *Potok Zharyszczka zwane* (Івашк, ФМ, 63 зв), *Sianożec Worotky zwana* (Бик, ЙМ, 121 зв) – *Sianożec Worotyszczka zwana* (Бик, ФМ, 125 зв), *Stowpyszczek* (поле, лука, нива, Ул, ЙМ, 277 зв, 357 зв) – *Stowpyszczka* (поле, лука, нива, Ул, ФМ, 527 зв).

Аналіз мікротопонімів Самбірського циркулу на -ищ-е, -иск-о показав, що цей структурний клас назв утворювався лексико-семантичним (онімізація апелювативів, трансонімізація) та суфіксальним (від ойконімів та етронімів) способом, а також – за допомогою лексикалізації приєднаних конструкцій. Засвідчено паралельні найменування мікрооб'єктів (*Dworzysko, Dworzyszczka; Młynisko, Młynyszczka; Stawisko, Stawiszczka*). Кількісно переважають деривати із формантом -ищ-е.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Граб – Hrabec Stefan. *Nazwy geograficzne Huculszczyzny*. – Kraków, 1950. – 264 s.
- Дан – Данилюк О. К. *Словник народних географічних термінів Волині / Оксана Климівна Данилюк*. – Вид. друге, доп. і випр. – Луцьк : ФОП Захарчук В. М., 2013. – 148 с. – (Бібліотека української ономастики).
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / [за ред. О. С. Мельничука]. – К.: Наук. думка, 1982–1988. – Т. 1–5.
- Рудн – Jarosław Rudnicki. *Nazwy geograficzne Wojkowszczyzny*. – Lwów, 1939. – 248 s.
- СУМ – Словник української мови: в 11 т. / [ред. колегія: І. К. Білодід (гол.) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1970–1980.
- Фасм – Фасмер М. *Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / перевод с немецкого и дополнения члена-корреспондента АН СССР О. Н. Трубачева / под ред. и с предисловием проф. Б. А. Ларина*. – Изд. второе, стереотипное. – М.: Прогресс, 1986. – Т. 1–4.
- Чер – Черепанова Е. М. *Народная географическая терминология Чернигово-Сумского Полесья / Е. М. Черепанова*. – Сумы, 1984. – 274 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулик О. І. Мікротопоніми півночі Львівщини на -ищ(е), -ищк(о) / О. І. Гулик // *Studia Slovakistica*. Вип. 10: Ономастика. Топоніміка [Текст] : зб. наук. пр.; [упоряд. і відп. ред.: С. Пахомова, Я. Джоганик]. – Ужгород: Вид-во О. Гаркуші, 2009. – С. 342–349.
2. Гумецька Л. Л. *Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст.* / Л. Л. Гумецька. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1958. – 297 с.
3. Закревська Я. В. *Творення назв поля з-під сільськогосподарських культур // Українська діалектна морфологія*. – К., 1969. – С. 34–44.
4. Ковалик І. І. *Вчення про словотвір (словотворчі частини слова) / І. І. Ковалик*. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1958. – 76 с.
5. Ковалик І. І. *Про деякі питання слов'янського словотвору / І. І. Ковалик*. – К., 1958. – 23 с.
6. Ковалик І. І. *Українські топоніми з суфіксами -ищ-е, -ищк-е, -лищ-е, -бищ-е, -овищ-е, -ис(ь)к-о, -овис(ь)к-о на загальнослов'янському фоні / Ковалик І. І. // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Вибрані праці. – Ч. II / упор. З. Терлак. – Львів – Івано-Франківськ, 2008. – С. 328–335.*
7. Корепанова А. П. *Топо- і гідролексеми з суфіксом -ище / А. П. Корепанова // Питання гідроніміки*. – К., 1971. – С. 93–99.

8. Рудницький Я. Наростки -ище, -исько, -сько [Текст] / Я. Рудницький. – 2-е вид. – Вінніпег : УВАН, 1967. – 64 с.
9. Толстой Н. И. Славянская географическая терминология. Семасиологические этюды / Н. И. Толстой / отв. ред. Бернштейн. – Л. : Наука, 1969. – 263 с.
10. Łoś J. Gramatyka polska / J. Łoś. – Cz. II. Słowotwórstwo. – Lwów – Warszawa – Kraków, 1925. – 336 s.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2016 р.

УДК 81'373.2(477.83)

Марія Наливайко

(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ПРИЗВИСЬК ЖИТЕЛІВ ЛЬВІВЩИНИ

У статті проаналізовано прізвиська жителів Львівщини, утворені лексико-семантичним і морфологічним способами. За семантикою твірних основ прізвиська поділяються на назви, утворені від імен, прізвищ, відапелятивних назв. Простежено продуктивність прізвиськотворчих формантів, визначено типові та нетипові моделі прізвиськ.

Ключові слова: антропонімія, прізвисько, відантропонімне прізвисько, відапелятивне прізвисько, лексико-семантичний спосіб, морфологічний спосіб.

Марія Наливайко. СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ ПРОЗВИЩ ЖИТЕЛЕЙ ЛЬВОВЩИНЫ

В статье проанализированы прозвища жителей Львовщины, образованные лексико-семантическим и морфологическим способами. За семантикой производных основ прозвища включают названия, образованные от имён, фамилий, отапеллятивных наименований. Исследована продуктивность прозвищных формантов, установлены типичные и нетипичные модели прозвищ.

Ключевые слова: антропонимия, прозвище, отантропонимное прозвище, отапеллятивное прозвище, лексико-семантический способ, морфологический способ.

Maria Nalyvaiko. THE MAIN WAYS OF WORD-BUILDING STRUCTURE OF THE NICKNAMES IN LVIVSCHYNA

The paper analyses lexico-semantic and morphological word-building structure of the nicknames in Lvivschyna. There have been determined lexico-semantic word-building structure of nicknames and the causes for their naming have been identified in the thesis. The main means of their word-building structure is personal names and surnames, appellative derived nicknames. Word-building structure of nicknames have been based and typical, non-typical samples have been defined.

Key words: anthroponomy, derivation, nickname, anthroponymous derived nickname, appellative derived nickname.

Онімна лексика будь-якої національної мови невичерпно багата й розмаїта. У сучасному українському селі, де велика кількість однакових прізвищ і збіднений іменний репертуар, у народнопобутовій стихії офіційна тричленна система (прізвисьце, ім'я, по батькові) не виконує функції диференціації та ідентифікації особи. Тому її компенсують неофіційні іменування, у ролі яких виступають передусім індивідуальні прізвиська, що характеризують особу за різними ознаками, а також спадкові сімейно-родові антропоніми, які переважно вказують на належність денотата до родини.